

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

THEORETICAL AND LEGAL BASIS OF THE REFORM HIGHER LEGAL EDUCATION IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Горінов П.В., к.ю.н., доцент,
професор кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін,
директор

*Навчально-науковий інститут права та політології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

Макарова О.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
заступник директора з навчально-методичної роботи

*Навчально-науковий інститут права та політології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

Статтю присвячено дослідженню реформування вищої юридичної освіти в Україні в контексті її адаптації до європейських освітніх стандартів, що є невід'ємною складовою інтеграційних процесів і державної політики у сфері освіти та права. Автори аналізують основні тенденції трансформації правничої освіти, окреслюючи ключові виклики та стратегічні переваги її вдосконалення відповідно до принципів верховенства права, демократичного розвитку суспільства та забезпечення високого рівня професійної підготовки юристів.

Особливу увагу приділено проблематиці підвищення якості юридичної освіти, що потребує комплексного підходу, включаючи оновлення навчальних програм, впровадження сучасних освітніх технологій, підвищення вимог до вступу та посилення контролю за академічною доброчесністю. Проаналізовано законодавчі ініціативи, які регулюють систему підготовки правників, зокрема введення мінімального конкурсного балу для вступників, запровадження єдиного державного кваліфікаційного іспиту та реформування доступу до юридичної професії. Досліджено вплив цих змін на забезпечення ефективності правничої освіти та підготовку конкурентоспроможних фахівців.

У статті здійснюється ретроспективний аналіз процесу реформування юридичної освіти в Україні, що дає можливість простежити закономірності її розвитку та виокремити основні етапи модернізації. Розглянуто історичні передумови реформи, починаючи від концепції вдосконалення правничої освіти 2016 року до сучасних нормативних актів, що регулюють підготовку юристів у закладах вищої освіти. Виокремлено основні недоліки попередніх реформ та охарактеризовано їх вплив на сучасний стан юридичної освіти.

Доведено, що реформування юридичної освіти є невід'ємним елементом загальної правової реформи, спрямованої на підвищення рівня професійної підготовки правників відповідно до вимог сучасного суспільства та міжнародних освітніх стандартів. Визначено, що подальший розвиток юридичної освіти в Україні має ґрунтуватися на принципах академічної доброчесності, гармонізації з міжнародними стандартами, інтеграції практикоорієнтованого підходу у навчальний процес і підвищення конкурентоспроможності випускників на юридичному ринку праці.

Висновки дослідження підтверджують, що трансформація правничої освіти є складним і довготривалим процесом, що потребує узгоджених дій державних органів, наукової спільноти та професійних об'єднань для досягнення якісних змін у підготовці правників.

Ключові слова: юридична освіта, правнича освіта, реформа освіти, професійна підготовка юристів, євроінтеграція, академічна доброчесність, кваліфікаційний іспит.

The article is devoted to the study of the reform of higher legal education in Ukraine in the context of its adaptation to European educational standards, which is an integral component of integration processes and state policy in the field of education and law. The authors analyze the main trends in the transformation of legal education, outlining the key challenges and strategic advantages of its improvement in accordance with the principles of the rule of law, democratic development of society and ensuring a high level of professional training of lawyers.

Special attention is paid to the issue of improving the quality of legal education, which requires an integrated approach, including updating curricula, introducing modern educational technologies, increasing admission requirements, and strengthening control over academic integrity. The legislative initiatives that regulate the system of legal training are analyzed, in particular, the introduction of a minimum competitive score for applicants, the introduction of a single state qualification exam, and reform of access to the legal profession. The impact of these changes on ensuring the effectiveness of legal education and the training of competitive specialists was studied.

The article carries out a retrospective analysis of the process of reforming legal education in Ukraine, which makes it possible to trace the patterns of its development and highlight the main stages of modernization. The historical prerequisites of the reform are considered, starting from the concept of improving legal education in 2016 to modern normative acts regulating the training of lawyers in institutions of higher education. The main shortcomings of the previous reforms are highlighted and their impact on the current state of legal education is characterized.

It has been proven that the reform of legal education is an integral element of the general legal reform aimed at raising the level of professional training of lawyers in accordance with the requirements of modern society and international educational standards. It was determined that the further development of legal education in Ukraine should be based on the principles of academic integrity, harmonization with international standards, integration of a practice-oriented approach into the educational process, and increasing the competitiveness of graduates on the legal labor market.

The research findings confirm that the transformation of legal education is a complex and long-term process that requires concerted actions of state bodies, the scientific community, and professional associations to achieve qualitative changes in the training of lawyers.

Key words: legal education, legal education, education reform, professional training of lawyers, European integration, academic integrity, qualification exam.

Реформування вищої юридичної освіти в Україні є важливим напрямком державної політики, що зумовлює потребу приведення національних освітніх стандартів у відповідність до європейських вимог і забезпечення підготовки висококваліфікованих правників. Інституційні зміни в освітньому процесі, викликані трансформацій-

ними процесами в державному управлінні, вимагають концептуального переосмислення підходів до навчання юристів, інтеграції сучасних методологій правничої освіти та адаптації вітчизняної системи правничої підготовки до міжнародних стандартів. З огляду на це, реформування правничої освіти забезпечує системний перегляд

її організаційних засад, модернізацію змісту освітніх програм, посилення контролю за академічною доброчесністю та забезпечення безперервного професійного розвитку юристів. В умовах євроінтеграційних процесів зазначені зміни стають не лише вимогою часу, а й об'єктивною необхідністю для формування ефективної правової системи, здатної забезпечити верховенство права та відповідати сучасним викликам суспільства.

Актуальність реформування юридичної освіти в Україні знаходить підтвердження у міжнародних оцінках та висновках європейських інституцій. Так, у Звіті Європейської комісії «Україна 2023» акцентується увага на необхідності та важливості реформи юридичної освіти: високоякісна та вільна від корупції юридична освіта й підготовка фахівців у сфері правосуддя та правоохоронних органів є ключовими для зміцнення верховенства права і виконання зобов'язань щодо членства в ЄС [1, с. 26].

Разом з тим, у Звіті Європейської комісії «Україна 2024» зазначено, що певний прогрес у реформуванні юридичної освіти було досягнуто [2, с. 32], хоча попереду довгий шлях модернізації юридичної освіти й приведення її у відповідність до європейських стандартів.

Питання реформування вищої юридичної освіти в Україні залишається у центрі уваги наукової спільноти, освітніх установ та державних інституцій, оскільки зміни у нормативно-правовому регулюванні освітнього процесу безпосередньо впливають на якість підготовки майбутніх правників.

Обговорення необхідності модернізації юридичної освіти активізувалося наприкінці 2015 року, що було зумовлено низкою чинників, зокрема необхідністю приведення освітніх стандартів у відповідність до міжнародних вимог, підвищенням рівня професійної підготовки юристів і забезпеченням верховенства права через вдосконалення навчального процесу.

З метою розробки стратегічного підходу до реформування юридичної освіти 5 липня 2016 року наказом № 787 Міністерство освіти і науки України створило та затвердило склад робочої групи для підготовки Концепції розвитку юридичної освіти в Україні. Цей крок став вагомим етапом у формуванні національної політики щодо вдосконалення системи юридичної освіти, визначення її ключових пріоритетів та адаптації освітніх програм до нових викликів. Міністерство освіти і науки України у співпраці з Міністерством юстиції України взяло на себе завдання узгодження концептуальних засад реформування, спрямованих на створення цілісної, ефективної та відповідної європейським стандартам системи підготовки правників, що забезпечувала б високий рівень професійних компетентностей випускників юридичних факультетів.

У Концепції визначено три основні розділи, на яких базуються всі підходи до реформування та його етапи:

- розуміння фаху та розроблення сучасної моделі правника, включаючи особливості регульованих юридичних професій;
- модернізація юридичної освіти;
- визначення шляхів безперервного професійного розвитку та навчання впродовж усього життя регульованих юридичних професій [3].

У вересні 2016 року було розроблено проєкт Концепції вдосконалення юридичної (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та юридичної професії. Метою концепції було визначено сприяння становленню в Україні юридичної освіти як системи стандартів змісту та методики викладання юридичних дисциплін, базованих на формуванні юридичних навичок, обізнаності щодо питань етики та прав людини, розумінні фундаментальної ролі правника в утвердженні верховенства права через захист прав і свобод людини, а також стандартів доступу до юридичної професії [4].

З метою гарантування високої місії юридичної професії як професії, спрямованої відповідно до Конституції України на утвердження верховенства права, захисту прав і свобод людини та підтримки публічного обвинувачення в інтересах суспільства, а також з метою гарантування якості юридичної (юридичної) освіти як передумови доступу до цієї професії [5] у вересні 2017 року у Верховній Раді України було зареєстровано проєкт Закону України «Про юридичну (юридичну) освіту і загальний доступ до юридичної професії». Потім, у жовтні 2017 року з метою встановлення основних засад юридичної освіти та допуску до юридичної (юридичної) професії для забезпечення потреб суспільства та держави у кваліфікованих юристах (юристах) у Верховній Раді України було зареєстровано проєкт Закону України «Про юридичну освіту та юридичну (юридичну) професію» [6].

Крім того, протягом 2016–2021 років було представлено декілька варіантів проєктів концепцій розвитку юридичної освіти. Наприклад, на сайті Міністерства освіти і науки України розміщено проєкт Концепції розвитку юридичної освіти (2016 рік), в якому зазначено, що подальший розвиток юридичної освіти має бути спрямований на підготовку юриста відповідно до його фундаментальної ролі – утверджувати верховенство права через захист прав і свобод людини [7]. Разом із тим, зазначено, що «проблемою, яка потребує розв'язання, є невідповідність змісту юридичної освіти і якості підготовки в юридичних школах сучасним вимогам ринку праці та викликам, що стоять перед сучасним демократичним суспільством, глобальним тенденціям розвитку та завданням професійної діяльності юристів у різних сферах діяльності».

На сайті Комітету Верховної ради України з питань науки, освіти та інновацій розміщено два проєкти Концепції розвитку юридичної освіти (2020 та 2021 роки) [8; 9], в яких визначено мету юридичної освіти, окреслено проблеми, які потребують розв'язання, зокрема зазначено, що «не дивлячись на великі обсяги підготовки юристів, зокрема значні обсяги державного замовлення на підготовку юристів протягом останніх років, згідно з результатами численних досліджень, юридичний професійний ринок переважно не задоволений рівнем знань та вмінь випускників юридичних шкіл [9].

На сайті Міністерства юстиції розміщено проєкт Концепції реформування юридичної освіти [10], метою якої є створення умов для модернізації змісту юридичної освіти.

Таким чином, аналіз запропонованих законодавчих ініціатив та концепцій реформування юридичної освіти в Україні свідчить про високу актуальність та стратегічну необхідність системного перегляду підходів до підготовки фахівців-юристів. Вирішення цього питання має загальнодержавне значення, оскільки якість юридичної освіти безпосередньо впливає не лише на рівень професійної компетентності майбутніх юристів, а й на ефективність функціонування правової системи, діяльність судової влади, органів державного управління, місцевого самоврядування та приватного сектору. Водночас забезпечення високого рівня підготовки юристів є запорукою реалізації прав і законних інтересів громадян, які звертаються за юридичною допомогою, що робить цю сферу особливо значущою в контексті утвердження верховенства права та зміцнення демократичних засад держави.

Однак аналіз проєктів концепцій реформування юридичної освіти виявляє низку невирішених проблем, зокрема відсутність єдиної узгодженої концепції розвитку юридичної освіти та чіткої державної політики щодо її модернізації. Спостерігається певна несистемність у нормативно-правових ініціативах, що призводить до відсутності уніфікованого бачення ключових аспектів реформування, таких як критерії якості освітніх програм, стандартизація процесу професійної підготовки юристів, інтеграція

сучасних методів навчання та оцінювання. Зміст окремих положень запропонованих концепцій зазнавав значних змін протягом останніх років, що свідчить про нестабільність підходів до вдосконалення правничої освіти та відсутність комплексного бачення її стратегічного розвитку. Таким чином, подальше вдосконалення системи юридичної освіти вимагає консолідації зусиль державних органів, наукової спільноти та професійних об'єднань з метою вироблення єдиного, узгодженого механізму реформування, що відповідатиме сучасним викликам і міжнародним стандартам правничої освіти.

Досліджуючи питання реформування вищої юридичної освіти, не можемо залишити поза увагою проект Концепції проекту Закону України «Про вищу юридичну освіту та первинний доступ до правничої професії» [11], опублікований на сайті Комітету Верховної ради України з питань правової політики 12 вересня 2024 року. У цьому документі міститься обґрунтування необхідності та доцільності прийняття окремого закону, який мав би врегулювати питання вищої юридичної освіти і стати юридичним фундаментом для забезпечення високих стандартів юридичної освіти практичної підготовки здобувачів вищої освіти. Таким чином, без прийняття окремого закону неможливо ефективно впорядкувати суспільні відносини у сфері вищої юридичної освіти, враховуючи вимоги Конституції України та нормативне регулювання доступу до правничої професії.

Аналізуючи сучасний стан реформування вищої юридичної освіти в Україні, необхідно зосередитися на її ключових аспектах, що визначають якість підготовки майбутніх правників та відповідність освітніх програм міжнародним стандартам. На сьогодні професійна юридична освіта в Україні здійснюється за двома основними спеціальностями – «Право» та «Міжнародне право», що значно звужує можливості для галузевої спеціалізації та професійного спрямування правничої підготовки. Такий підхід не відповідає усталеним міжнародним практикам, які передбачають широку диференціацію юридичних спеціальностей відповідно до потреб сучасного ринку правничих послуг і вимог різних сфер правозастосування.

У провідних країнах світу юридична освіта будується на засадах багаторівневої спеціалізації, що дозволяє майбутнім правникам отримати ґрунтовні знання та навички в конкретних галузях права, таких як комерційне, податкове, екологічне, фінансове, цифрове право тощо. Це сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних оперативно реагувати на нові виклики правового регулювання та ефективно застосовувати здобуті знання у відповідних правових сферах.

Відсутність такої системи в Україні зумовлює низку проблем, зокрема надмірну універсалізацію юридичної освіти, що ускладнює адаптацію випускників до сучасних вимог ринку праці та знижує їхню конкурентоспроможність на міжнародному рівні. Таким чином, подальший розвиток системи підготовки правників має орієнтуватися на диференціацію спеціальностей, розширення спектра правничих програм та подальше впровадження модульного підходу до навчання, що відповідатиме міжнародним стандартам юридичної освіти та сприятиме вдосконаленню професійної підготовки юристів в Україні.

Одним із важливих кроків реформування вищої юридичної освіти є запровадження мінімального конкурсного балу для вступників. Так, відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 20 липня 2022 року № 644 «Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти» прийом на навчання для здобуття вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти за спеціальністю 081 Право на основі освітнього ступеня молодшого бакалавра або освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра зі спеціальності 081 Право

здійснюється за результатами зовнішнього незалежного оцінювання з дотриманням вимог щодо мінімального конкурсного балу, який встановлюється Умовами прийому на навчання для здобуття вищої освіти на відповідний рік вступу для спеціальностей галузі знань 08 Право [12].

Питання встановлення мінімального конкурсного балу для вступників на спеціальність 081 «Право» залишається предметом жвавої дискусії серед науково-педагогічних працівників, представників юридичних закладів вищої освіти, абітурієнтів та їхніх батьків. Головні суперечності стосуються доцільності запровадження прохідного балу, обґрунтованості його рівня, а також впливу цієї вимоги на доступність юридичної освіти та якість підготовки майбутніх правників. Незважаючи на те, що мінімальний конкурсний бал було запроваджено понад п'ять років тому, питання його ефективності та оптимального значення досі залишається актуальним.

Уперше прохідний бал для вступу на спеціальність 081 «Право» було встановлено у 2019 році на рівні 130 балів, згодом цей показник було підвищено до 140 балів. У 2023 році Міністерство освіти і науки України визначило, що для вступу на навчання за кошти державного бюджету конкурсний бал становитиме 140, тоді як для вступників на контрактну форму навчання – 120 балів. У 2024 році відбулося чергове підвищення цього показника: для вступу на бакалаврат за спеціальністю 081 «Право» вперше було встановлено мінімальний конкурсний бал на рівні 150.

Запровадження жорсткіших вимог до відбору абітурієнтів суттєво вплинуло на загальну кількість зарахованих осіб. Так, у вступну кампанію 2024 року на основі повної загальної середньої освіти на спеціальність 081 «Право» було зараховано 7007 осіб, що на 51 % менше, ніж у 2023 році, та на 32 % менше, ніж у 2022 році. Це є найнижчим показником за останні дев'ять років, що свідчить про значний вплив конкурсного відбору на доступність юридичної освіти та необхідність подальшого аналізу ефективності такого механізму з огляду на забезпечення якості підготовки правників [13].

На наш погляд, запровадження мінімального конкурсного балу для вступників на спеціальність 081 Право є необхідною передумовою для високого рівня якості юридичної освіти здобувачів вищої освіти, адже високий рівень підготовки вступників є тим підґрунтям, на якому базується подальша підготовка і навчання майбутніх правників.

Важливим кроком у процесі реформування вищої юридичної освіти в Україні стало впровадження Єдиного фахового вступного випробування (ЄФВВ) та Єдиного вступного іспиту (ЄВІ) для вступу на другий (магістерський) рівень вищої освіти за спеціальністю 081 «Право». Ці зміни спрямовані на створення прозорої та об'єктивної системи відбору вступників, що ґрунтується на оцінці рівня їхньої правничої компетентності та загальної академічної підготовки. Відповідно до чинного законодавства, вступ на магістратуру за спеціальністю 081 «Право» здійснюється виключно за результатами ЄФВВ та ЄВІ, що забезпечує уніфікований підхід до оцінювання знань вступників і сприяє підвищенню рівня професійної підготовки майбутніх юристів.

Запровадження таких механізмів оцінювання є важливим кроком для вдосконалення системи правничої освіти, оскільки підвищення якості професійної підготовки починається з ретельного відбору здобувачів, що дозволяє формувати високопрофесійне юридичне середовище. Однак, аналіз статистичних даних свідчить про наявність суттєвих викликів, пов'язаних із результативністю складання вступних випробувань. Так, згідно із звітом Українського центру оцінювання якості освіти, значна частина вступників демонструє низький рівень підготовки. Зокрема, 73,9 % учасників отримали результат не більше 140 балів

за шкалою 100–200, а майже 40 % вступників не змогли подолати позначку 120 балів. Водночас лише 5,6 % осіб продемонстрували високий рівень знань, набравши понад 160 балів. Варто також зазначити, що поріг «Склав/Несклав» для ЄФВВ уже другий рік поспіль встановлюється на рівні 35 балів зі 140 (25 % від загальної кількості можливих балів), що, по суті, є показником випадкового вгадування правильних відповідей [14].

Наприклад, у 2024 році єдине фахове вступне випробування з права складала 12001 особа. З них склало випробування 11740 осіб. Не змогла подолати поріг «Склав / Несклав» 261 особа. Для порівняння у 2023 році поріг не змогли подолати всього 184 особи [14]. Така ситуація викликає дискусії серед науково-педагогічної спільноти щодо необхідності підвищення мінімального прохідного балу, удосконалення методики оцінювання та запровадження додаткових механізмів контролю якості вступних випробувань. Таким чином, подальший розвиток правничої освіти потребує не лише збереження прозорої системи відбору до магістратури, а й посилення вимог до рівня знань вступників, що стане важливим чинником підвищення загальної якості підготовки майбутніх юристів.

Серед ключових нововведень у процесі реформування вищої юридичної освіти в Україні слід виокремити заборону перехресного вступу на магістерський рівень за спеціальністю 081 «Право». Відповідно до чинних норм, здобути ступінь магістра права можуть виключно особи, які мають диплом бакалавра за цією ж спеціальністю. Такий підхід спрямований на забезпечення фундаментальної підготовки майбутніх юристів, унеможливлення входження до правничої професії осіб без відповідної базової освіти та підвищення загального рівня фахової компетентності випускників магістратури. Заборона перехресного вступу відповідає міжнародним стандартам правничої освіти, де система підготовки юристів має чітко визначені рівні спеціалізації та професійної підготовки.

Ще одним важливим кроком у гармонізації правничої освіти України з європейськими вимогами стала заборона на підготовку фахових молодших бакалаврів за спеціальністю «Право» у закладах фахової передвищої освіти. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 року № 1021 «Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти», з 2025 року набір студентів за цією освітньою програмою буде припинено. Це рішення зумовлене необхідністю підвищення якості підготовки правників та усунення практики отримання юридичної освіти без достатнього рівня академічної підготовки, що, у свою чергу, сприятиме покращенню професійного рівня майбутніх юристів.

Таким чином, обмеження доступу до магістерських програм лише для випускників бакалаврату за відповідною спеціальністю та припинення підготовки молодших бакалаврів у сфері права є частиною комплексного процесу реформування юридичної освіти, спрямованого на посилення вимог до підготовки правників, покращення професійних стандартів та відповідність освітньої системи України міжнародним критеріям правничої освіти.

Одним із важливих аспектів реформування вищої юридичної освіти стало запровадження Єдиного державного кваліфікаційного іспиту для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Нагадаємо, на виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 29 березня 2023 року № 362 «Про апробаційне проведення єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальностями «Право» та «Міжнародне право» на другому (магістерському) рівні вищої освіти у 2023 році» у вересні 2023 року вперше було організовано та проведено апробаційний єдиний державний кваліфікаційний іспит за спеціальностями 081 Право

та 293 Міжнародне право для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Згодом у листопаді 2023 року на виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 01 березня 2023 року № 226 «Про затвердження графіку проведення єдиного державного кваліфікаційного іспиту на другому (магістерському) рівні вищої освіти у 2023 році» відбулося проведення єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальностями 081 Право та 293 Міжнародне право для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти всіх форм здобуття освіти, освітня програма яких завершувалася у 2023–2024 навчальному році. Слід зазначити, результати єдиного державного кваліфікаційного іспиту, проведеного вперше у 2023 році, загалом засвідчили доволі низький рівень [15] підготовки випускників магістерського рівня вищої освіти за спеціальностями «Право» та «Міжнародне право».

Аналіз процесу проведення Єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ) у сфері правничої освіти виявляє низку актуальних проблем, що потребують нагального вирішення для забезпечення ефективного функціонування цього механізму оцінювання професійної компетентності випускників. Однією з ключових труднощів є відсутність можливості складання ЄДКІ для здобувачів вищої освіти, які перебувають за межами України. В умовах воєнного стану, коли значна кількість студентів виїхала за кордон, це питання набуває особливої актуальності, адже неможливість проходження обов'язкового кваліфікаційного оцінювання створює значні бар'єри для подальшого завершення навчання та професійної реалізації випускників. Відсутність механізмів дистанційного складання іспиту або організації тестування на базі міжнародних освітніх центрів залишається серйозним викликом, що потребує нормативно-правового врегулювання.

Крім того, предметом наукової дискусії є доцільність перевірки на ЄДКІ знань, здобутих під час бакалаврської програми. Аналіз змісту тестових завдань свідчить про те, що значна частина питань охоплює матеріал, що вивчається на першому рівні вищої освіти, що може ставити під сумнів відповідність структури іспиту заявленій меті – оцінюванню рівня компетентностей випускників магістратури. Відсутність чіткої диференціації між рівнями підготовки (бакалаврським і магістерським) може знижувати об'єктивність оцінювання та створювати додаткові труднощі для здобувачів.

Водночас, зазначимо, на сьогодні запровадження єдиного державного кваліфікаційного іспиту для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності Право є важливим інструментом для вимірювання якості підготовки майбутніх правників, який полягає в оцінюванні рівня фахових компетентностей, необхідних майбутнім фахівцям для успішного виконання професійних обов'язків у вибраній галузі, що зрештою може гарантувати доступ до професії найсильніших та найбільш мотивованих студентів.

Не оминули зміни і правила вступу на навчання до аспірантури в 2024 році. Проте, на нашу думку, такі зміни відбулися, насамперед, через надмірний ажіотаж до навчання в аспірантурі чоловіків призовного віку з метою уникнення мобілізації.

Безсумнівно, ті кроки, які на державному рівні запроваджуються у сфері юридичної освіти, є вкрай важливими та необхідними для України, яка визначила європейський напрямок свого розвитку. Водночас, зазначимо, незважаючи на тривалий час реформування юридичної освіти, все ж, і досі залишається в цій сфері ціла низка невирішених проблем.

Передусім, основною проблемою вищої юридичної освіти в Україні є низька якість підготовки юристів, особливо здобувачів вищої освіти заочної форми навчання. Про це свідчать статистичні дані наведених вище резуль-

татів єдиного фахового вступного випробування. Крім того, як показують результати Єдиного державного кваліфікаційного іспиту, що проводився у 2023 році, при встановленому пороговому балі в 37 балів з 109 не змогли подолати цей поріг 989 з 9311 осіб (10,6 %) випускників магістратури з права. Причому середня кількість правильних відповідей серед здобувачів вищої освіти з права, які склали іспит, становила 49,22, що вказує на загальну низьку якість підготовки майбутніх фахівців [16].

Отже, аналітичні дані складання єдиного фахового вступного випробування та єдиного державного кваліфікаційного іспиту підтверджують факт нижчої якості підготовки правників, які навчаються на заочній формі, ніж на денній формі здобуття освіти.

З огляду на наведені статистичні дані, цілком обґрунтовано видається дискусія щодо скасування або певної трансформації заочної форми здобуття вищої юридичної освіти.

Однією з ключових проблем сучасної системи вищої юридичної освіти в Україні є диспропорція між кількістю здобувачів правничої освіти та реальними потребами ринку праці. Спеціальність 081 «Право» традиційно залишається однією з найбільш популярних серед вступників, що призводить до значного перевищення пропозиції випускників-юристів над фактичним попитом на фахівців у правовій сфері. Висока кількість студентів, які щороку завершують навчання за цією спеціальністю, формує проблему структурного перенасичення ринку, у результаті чого значна частина випускників не може знайти роботу за спеціальністю або змушена працювати у сферах, що не відповідають їхній юридичній кваліфікації [16].

Серед інших проблем, які потребують вирішення, залишається низька якість практичної підготовки фахівців, про що свідчать численні опитування професійної спільноти. Нерідко проходження практичної підготовки здобувачами вищої юридичної освіти носить формальний характер.

Крім вищезазначених проблем, можна додати необхідність адаптації закладів вищої освіти, що готують майбутніх юристів, до сучасних вимог ринку праці. Це, насамперед стосується орієнтації юридичних вишів на підготовку студентів до реальних викликів та змін у правовій сфері.

Зрештою, реформування юридичної освіти вимагає не лише змін навчальних планів, а й самих підходів до навчання та розуміння значення й ролі практичної складової у формуванні висококваліфікованих фахівців юридичної професії.

Отже, аналізуючи процес реформування вищої юридичної освіти в Україні, можна констатувати, що протягом останнього десятиліття це питання набуло загальнонаціонального значення та стало предметом активного обговорення не лише серед державних інституцій, а й у професійному правничому середовищі. Необхідність модернізації правничої освіти зумовлена як внутрішніми факторами, серед яких підвищення вимог до якості підготовки фахівців і відповідність їхніх компетентностей сучасним викликам, так і зовнішніми обставинами, зокрема інтеграцією України до європейського правового простору.

Реформування юридичної освіти є важливим компонентом удосконалення правової системи, адже саме якість підготовки майбутніх правників визначає рівень правозастосовної практики, ефективність судочинства, діяльність правоохоронних органів та функціонування державних інституцій загалом. Попри складні соціально-економічні та політичні умови, які наразі переживає Україна, питання вибору професії залишається актуальним для молоді, а юридична освіта традиційно сприймається як одна з найбільш престижних та перспективних сфер підготовки фахівців.

Значущість правничої професії особливо зростає в умовах воєнного стану, коли перед юристами постають нові виклики, пов'язані із забезпеченням верховенства права, захистом конституційних прав і свобод громадян, врегулюванням правових наслідків збройного конфлікту та адаптацією національного законодавства до міжнародних правових стандартів. У цьому контексті роль юристів є визначальною у процесі розбудови правової держави, забезпечення законності та захисту прав людини.

Таким чином, реформа юридичної освіти є не лише нагальною потребою, а й стратегічним завданням для України, що має бути спрямоване на забезпечення підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних працювати в умовах глобалізованого правового середовища, здійснювати правозахисну діяльність та сприяти зміцненню демократичних засад правової системи. Успішна реалізація реформи вимагатиме подальшого вдосконалення освітніх стандартів, підвищення вимог до професійної підготовки правників та створення ефективної моделі безперервного професійного розвитку юристів, що відповідатиме сучасним викликам і міжнародним зобов'язанням України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Commission staff working document. Ukraine. 2023. 151 p. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf (дата звернення: 15.01.2025).
2. Commission staff working document. Ukraine. 2024. 103 p. URL: <https://me.gov.ua/view/26b46d87-bbab-4c21-bcba-d66ea4015493> (дата звернення: 15.01.2025).
3. Презентовано нову Концепцію розвитку юридичної освіти // ЮРЛІГА. 2018. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/180569_prezentovano-novu-kontseptsyu-rozvitku-yuridichno-osviti (дата звернення: 17.01.2025).
4. Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії: проєкт. LIGA. [сайт]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/NT2731> (дата звернення: 17.01.2025).
5. Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії: проєкт Закону України від 28.09.2017 № 7147. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH51J00A?an=488> (дата звернення: 12.01.2025).
6. Про юридичну освіту та юридичну (правничу) професію: проєкт Закону України від 17.10.2017 № 7147-1. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH51J1AA> (дата звернення: 12.01.2025).
7. Концепція розвитку юридичної освіти. *Міністерство освіти і науки України*: [сайт]. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/kontseptsiya-rozvitku-yuridichnoi-osviti> (дата звернення: 17.01.2025).
8. Концепція розвитку правової освіти 2020 рік. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75465.html (дата звернення: 17.01.2025).
9. Концепція розвитку правової освіти на 2021 рік: проєкт. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75652.html?fbclid=IwAR2nqPt4i8rZing60udO3bDNxGGiYVnCPVhg7mD1aYdz4R8FVnCSER3UQhA (дата звернення: 17.01.2025).
10. Концепція реформування юридичної освіти 2020: проєкт. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: <https://minjust.gov.ua/m/proekt-kontseptsii-reformuvannya-yuridichnoi-osviti> (дата звернення: 17.01.2025).
11. Концепції проєкту Закону України про вищу юридичну освіту та первинний доступ до правничої професії: проєкт. 2024. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: <https://kompravpol.rada.gov.ua/news/notice/75193.html> (дата звернення: 17.01.2025).
12. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2022. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-bakalavr-zi-zminamy-644-20.03.2023.pdf> (дата звернення: 17.01.2025).
13. Мінімальний бал 150: як вплинуло підвищення вступних вимог на систему юридичної освіти. *Фундація DEJURE*. 2024. URL: <https://dejure.foundation/minimalnyj-bal-150-yak-vplynulo-pidvyshhennya-vstupnyh-vymog-na-sistemu-yurudychnoi-osviti/> (дата звернення: 17.01.2025).
14. Як складають вступні іспити на правничу магістратуру? *Фундація DEJURE*. 2025. URL: <https://dejure.foundation/yak-skladayut-vstupni-ispity-na-pravnyuchy-magistraturu/> (дата звернення: 18.01.2025).
15. Концепція проєкту Закону України про вищу юридичну освіту та первинний доступ до правничої професії: проєкт. URL: <https://kompravpol.rada.gov.ua/uploads/documents/34720.pdf> (дата звернення: 17.01.2025).
16. Концепція реформи юридичної (правничої) освіти: проєкт. URL: <https://kompravpol.rada.gov.ua/uploads/documents/34815.pdf> (дата звернення: 17.01.2025).